

STUDII JURIDICE

Medierea în proiectul Noului Cod de procedură penală

drd. Dana Irina*

Nous soutenons que la médiation - sans être une solution miracle à tous les problèmes de la justice et sans être en mesure de remplacer le processus pénal traditionnel - peut offrir une efficacité supplémentaire, de la flexibilité et de l'humanisme dans le domaine du droit pénal et peut contribuer, de façon décisive, à une prévention correctionnelle réelle.

1. Medierea din perspectiva legislației europene

Medierea nu mai este considerată a fi *copilul vitreg al practicii soluționării disputelor internaționale*⁴³. Atât teoreticienii cât și practicienii îi recunosc în prezent potențialul enorm ca și proces confidențial, cu un cost redus de timp și resurse, bazat pe o inter-relaționare care conferă părților afectate controlul

asupra conflictului și finalizat adesea într-un grad mult mai satisfăcător decât litigiile judiciare obișnuite. Fie din cauza nemulțumirii generate de arbitrajul comercial-asemănător proceselor legale din Statele Unite, fie din alte considerente, se constată un interes crescând pentru mediere la nivel european dar și național, reflectat în activitățile organizațiilor, în legislații sau tipurile de documente elaborate⁴⁴.

^{43*} *Investing in people!*

Ph.D. scholarship, Project co-financed by the SECTORAL OPERATIONAL PROGRAM FOR HUMAN RESOURCES DEVELOPMENT 2007 - 2013

Priority Axis 1. "Education and training in support for growth and development of a knowledge based society"

Key area of intervention 1.5: Doctoral and post-doctoral programs in support of research.

Contract nr.: **POSDRU/88/1.5/S/60185** – "INNOVATIVE DOCTORAL STUDIES IN A KNOWLEDGE BASED SOCIETY", Babeș-Bolyai University, Cluj-Napoca, Romania.

Jacqueline Nolan-Haley, *Teaching Compa-*

rate Perspectives in Mediation: Some Preliminary Reflections, in *St. John's Law Review*, vol. 81/2007, p. 259.

⁴⁴ Menționăm cu titlu exemplificativ: Rezoluția ONU nr.12 din 2002 referitoare la Principiile fundamentale privind utilizarea programelor restaurative în materie penală; Declarația de la Bangkok privind prevenirea crimei și justiția penală(2005); Recomandarea nr.19 din 1999 a Comitetului de Miniștri către Statele Membre cu privire la medierea în cazuri penale; Comunicatul asupra Victimelor Infracțiunilor în Uniunea Europeană (1999); Avizul nr. 6 (2004) al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni.

În ceea ce privește evoluția medierii în cadrul Uniunii Europene, trebuie precizat că în anul 2002 Comisia Europeană a emis așa numita *Green Paper*- în care *Soluționarea Alternativă a Disputelor*(SAD) este considerată o prioritate politică pentru toate instituțiile UE care vor avea drept sarcină promovarea acestor tehnici alternative⁴⁵. Obiectivul comunicării constă în încurajarea utilizării SAD ca modalitate de a înlesni accesul la justiție în cazul disputelor transfrontaliere. Documentul a inițiat o consultare la scară largă cu statele membre și părțile interesate referitoare la posibile măsuri de promovare a utilizării medierii⁴⁶.

Consecință a răspunsurilor pozitive, Comisia Europeană a emis în octombrie 2004 propunerea pentru o Directivă asupra medierii în chestiunile civile și comerciale. Directiva, adoptată în 2008, se axează pe disputele transfrontaliere având ca scop sporirea accesului la justiție prin punerea la dispoziția părților private și a întreprinderilor a unui mecanism de rezolvare a disputelor dar și pe promovarea folosirii medierii în Uniunea Europeană fără a fi obligatorie⁴⁷. În tot acest timp, Comisia a lucrat și la elaborarea unui *Cod de Conduită pentru Mediatori*, finalizat în 2004; codul stabilește o serie

de principii precum consensul informat și imparțialitatea⁴⁸ acoperind arii practice ca de exemplu taxele sau publicitatea și demonstrând totodată nu doar un angajament față de utilizarea medierii ci și obligația de a o practica la înalte standarde de integritate profesională.

Medierea - instrument în rezolvarea cerințelor generate de tendințele de globalizare și democratizare⁴⁹ - recent instituționalizată în culturile legale, este în curs de dezvoltare ca și profesie; tradițiile juridice naționale au răspuns diferit raportat la exigența implementării medierii astfel că aceasta se afirmă variat în jurisdicțiile common law față de cele continentale care au fost mai lente în adoptarea programelor de mediere conexe instanțelor judiciare⁵⁰.

În cazul conflictelor penale, sfârșitul anilor 1990 marchează intrarea într-o nouă fază a dezvoltării medierii victimă-infractor la nivel european; țări precum Germania, Norvegia, Franța, Austria sau Belgia beneficiază de o reglementare legală a medierii penale încă de la începutul anilor '90 în timp ce în state precum Marea Britanie, Finlanda, Republica Cehă, Polonia se dezvoltă în premieră începând cu anul 2000 un cadru legal; mai mult decât atât Programe-pilot de mediere victimă-

⁴⁵ Commission Green Paper on Alternative Dispute Resolution in Civil and Commercial Law, at 5, COM (2002) 196 final (Apr. 19, 2002).

⁴⁶ A se vedea Eric van Ginkel, *The UNCITRAL Model Law on International Commercial Conciliation: A Critical Appraisal*, 21 J. INT'L ARB. 1, 1-2 (2004).

⁴⁷ Pentru o analiză actuală a practicii medierii la nivel european a se vedea Jayne Singer, *The EU Mediation Atlas: Practice and Regulation*, LexisNexis, 2004.

⁴⁸ European Code of Conduct for Mediators (Eur. Comm'n Justice Directorate 2004),

disponibil la adresa:

[http://europe.eu/civiljustice/adr/adr_ec_code_conduct_en.pdf].

⁴⁹ A. Lempereur, "Negotiation and Mediation in France: The Challenge of Skill-based Learning and Interdisciplinary Research in Legal Education", in *Harvard Negotiation Law Review*, 1998, p. 151.

⁵⁰ Nadja Alexander, "What's Law Got To Do with It: Mapping Modern Mediation Movements in Civil and Common Law Jurisdictions", 13 BOND L. REV 335 (2001).

infractor se desfășoară în state precum Olanda, Irlanda, Luxemburg, Italia și Spania.

În prezent, medierea este tot mai mult utilizată în statele membre ale Uniunii Europene, în diferite etape ale procesului penal dar și ulterior momentului condamnării. Din aceste considerente, în prezentul articol vom supune discuției evoluția și modificările legislative privind aplicarea medierii în justiția penală din România, axându-ne aici pe cazul concret al prevederilor incluse în proiectul noului Cod de procedură penală.

2. Medierea penală în România: *sedes materiae*

Medierea penală a luat amploare în spațiul european dezvoltându-se un număr mare de procese extrajudiciare de rezolvare a conflictelor conduse de părți, de un terț ales în mod liber sau desemnat de un judecător; în acest context, medierea apare ca o alternativă la urmărirea penală având drept obiectiv *remedierea supraîncărcării tribunalelor și aducerea unui răspuns rapid, eficace și util victimelor infracțiunilor*⁵¹.

Ținând cont de faptul că a fost adoptată în condițiile unei stricte

monitorizări exercitate de către Comisia Europeană asupra reformei justiției din România, Legea nr. 192/2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator⁵² este considerată a fi rezultatul presiunilor societății civile și a obligațiilor europene⁵³, răspunzând Recomandării Consiliului Europei nr. R(99)19 privind medierea în materie penală.

Potrivit acestei reglementări, medierea este definită ca o *modalitate facultativă de soluționare a conflictelor pe cale amiabilă, cu ajutorul unei terțe persoane specializate în calitate de mediator, în condiții de neutralitate, imparțialitate și confidențialitate*⁵⁴.

Secțiunea a 2-a din Capitolul 6 al Legii nr. 192/2006 cuprinde „Dispoziții speciale privind medierea în cauzele penale”; sfera de aplicabilitate a medierii se referă astfel la infracțiunile în cazul cărora retragerea plângerii prealabile⁵⁵ sau împăcarea părților înlătură răspunderea penală.

Pornind de la aceste prevederi s-a afirmat că - deși plângerea prealabilă directă a fost eliminată prin Legea 356/2006, Legea nr. 192/2006 reglementează doar o nouă modalitate a împăcării părților prin intermediul unui

⁵¹ Gheorghită Mateuț, *Medierea penală*, în *Dreptul*, nr. 7/2007, p. 151.

⁵² Publicată în *M. Of.*, Partea I, nr. 441/22 mai 2006.

⁵³ A se vedea Doina Balahur, *Multidimensional Restorative Justice for Everyone: Romanian Developments*, consultat pe site-ul Family, Child, Youth Association, la adresa:

[<http://www.csagyi.hu/en/agis2006171/studies/multidimensional-restorative-justice-for-everyone-romanian-developments>].

⁵⁴ Cf. art. 1 din Legea nr. 192/2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator.

⁵⁵ Codul penal în vigoare prevede punerea

în mișcare a acțiunii penale la plângerea prealabilă a persoanei vătămate în cazul a 14 infracțiuni: lovirea sau alte violențe (art.180); vătămarea corporală (art.181); vătămarea corporală din culpă (art. 181, alin. 1 și 3); violarea de domiciliu (art.192, alin.1); violarea secretului corespondenței (art.195); divulgarea secretului profesional (art.196); violul (art. 197 alin.1); furtul pedepsit la plângere prealabilă (art. 210); abuzul de încredere(art. 213); gestiunea frauduloasă (art.214); distrugerea (art.217, alin.1); abandonul de familie(art.305); nerespectarea măsurilor privind încredințarea minorilor (art.307); tulburarea folosinței locuinței (art.320).

mediator⁵⁶; totuși, prin includerea în noul Cod de procedură penală, articolul 16 alin.1 lit. g⁵⁷ - transformă medierea penală într-o veritabilă alternativă la exercițiul acțiunii penale.

La mediere se poate apela înaintea pronunțării unei decizii penale irevocabile, atât în faza de urmărire penală cât și în cea de judecată, părțile având posibilitatea de a recurge la mediere și înaintea declanșării procesului. În acest sens, art. 69 din Legea nr. 192/2006 consacră cele două tipuri de mediere: 1) *medierea extrajudiciară* - înainte ca persoana vătămată să formuleze plângere prealabilă precum și după încheierea procesului; 2) *medierea judiciară* - la care părțile pot recurge fie la solicitarea lor, la recomandarea instanței sau a organului de urmărire penală.

Din această perspectivă în baza Legii nr. 192/2006 sunt aduse noului Cod de procedură penală o serie de modificări privind medierea. În primul rând, în conformitate cu art. 69 alin.1, în ipoteza în care medierea se desfășoară înainte de începerea procesului penal, este interzis persoanei vătămate de a mai sesiza organul de urmărire penală dacă procedura medierii este finalizată prin împăcarea părților; este

vizată așadar suspendarea termenului prevăzut de lege pentru introducerea plângerii prealabile; tot în cadrul art. 69(alin.2) se precizează că, în cazul în care părțile aflate în conflict nu s-au împăcat, persoana vătămată poate introduce plângerea prealabilă în același termen, care își va relua cursul de la data întocmirii procesului-verbal de închidere a procedurii de mediere, socotindu-se și timpul scurs înainte de suspendare.

Cea de-a doua modificare consacrată de articolele 312 alin.3 și 367 alin.3 din noul Cod de procedură penală menționează suspendarea urmăririi penale respectiv a judecării - pe durata desfășurării procedurii de mediere; astfel prin corobarea cu prevederile art. 70 alin.2 din Legea nr. 192/2006, rezultă că suspendarea durează până când procedura medierii se închide prin oricare din modurile prevăzute de legea medierii⁵⁸, dar nu mai mult de 3 luni de la data semnării contractului de mediere.

Mențiunile aduse - prin Legea 370/2009 pentru modificarea și completare a Legii nr. 192/2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator - articolului 70⁵⁹, reprezintă o raliere la

⁵⁶ Diana Ionescu, *Modificările aduse părții speciale a Codului de procedură penală prin Legea 356/2006 și prin OUG nr. 60/ 2006*, în *Caiete de drept penal*, nr. 3/2006, p. 230-231.

⁵⁷ Art. 16 alin.1, lit. g din proiectul noului Cod de procedură penală prevede: Acțiunea penală nu poate fi pusă în mișcare, iar când a fost pusă în mișcare nu mai poate fi exercitată dacă: g) a fost retrasă plângerea prealabilă, în cazul infracțiunilor pentru care retragerea acesteia înlătură răspunderea penală, *a intervenit împăcarea ori a fost încheiat un acord de mediere în condițiile legii.*

⁵⁸ Medierea se poate finaliza prin: a) încheierea unei înțelegeri între părți în urma soluționării conflictului; b) prin constatarea de

către mediator a eșuării medierii; c) prin denunțarea contractului de mediere de către una dintre părți.

⁵⁹ Sunt introduse două noi alineate, alineatele 5 și 6, cu următorul cuprins:

„(5) Pentru soluționarea cauzelor penale în baza acordului încheiat ca rezultat al medierii, părțile sunt obligate să depună la organul judiciar forma autentică a acordului sau să se prezinte în fața organului judiciar pentru a se lua act de voința acestora.

(6) Dispozițiile art. 61 alin. 2 se aplică în mod corespunzător în cazul în care medierea este recomandată de către organele judiciare.”

⁶⁰ Flavius George Păncescu, *Legea medierii. Comentarii și explicații*, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 215.

ceea ce în opinia CJCE constituie buna practică de a se acorda tuturor aranjamentelor de justiție restaurativă formalitatea unei aprobări judiciare.

3. Instituții inovative incluse în proiectul noului Cod de procedură penală

După cum am precizat anterior, legiuitorul prevede posibilitatea exercitării atât a medierii penale cât și a celei extrapenale privind deopotrivă aspectele ținând de latura civilă a infracțiunii⁶⁰. Astfel, raportat la procesul penal și la rațiunile care au determinat includerea medierii în noul Cod de procedură penală sunt formulate două noi prevederi care au rolul de a conferi medierii efecte depline.

a) Soluționarea laturii civile prin mediere

În scopul desfășurării cu celeritate a procesului penal, proiectul noului Cod de procedură penală reglementează posibilitatea renunțării la pretențiile civile, a achiesării inculpatului la pretențiile părții civile, precum și a încheierii de tranzacții cu privire la acestea inclusiv prin mediere⁶¹. Astfel în articolul 22 (alin.1) din noul Cod de procedură penală intitulat „Tranzacția, medierea și recunoașterea pretențiilor civile” se precizează că în cursul procesului penal, cu privire la pretențiile civile, inculpatul, partea civilă și partea responsabilă civilmente pot încheia o tranzacție sau un acord de mediere potrivit legii. În această situație instanța

În prezent, medierea este tot mai mult utilizată în statele membre ale Uniunii Europene, în diferite etape ale procesului penal dar și ulterior momentului condamnării.

penală va soluționa latura civilă a cauzei prin consemnarea conținutului înțelegerii la care părțile au ajuns prin mediere, asemeni unei hotărâri de expedient⁶².

b) Rolul medierii în negocierea acordului de recunoaștere a vinovăției

Negocierea acordului de recunoaștere a vinovăției este o instituție nouă în dreptul penal român, preconizată a se introduce odată cu adoptarea noului Cod de procedură penală (art. 472-482).

Deși acest tip de negociere este specific dreptului anglo-saxon, o bună parte a statelor europene (Germania, Franța, Belgia, Grecia) au adoptat în legislația lor proceduri similare cu instituția acordului recunoașterii vinovăției; proiectul Codului de procedură penală român a preluat și adaptat elemente privind acordul de recunoaștere a vinovăției din sistemul de drept penal francez și german⁶³.

Potrivit art. 473 din noul Cod de procedură penală, acordul de recunoaștere a vinovăției are ca obiect

⁶¹ Brândușa Gorea, Dorina Costin, *Medierea în dreptul penal*, University Press, Târgu-Mureș, 2009, p. 129.

⁶² Art. 486 prevede ca în cazul în care între părți s-a încheiat tranzacție sau acord de mediere

cu privire la acțiunea civilă, instanța ia act de aceasta prin sentință.

⁶³ Brândușa Gorea, Dorina Costin, *op.cit.*, p. 128.

recunoașterea comiterii faptei și acceptarea încadrării juridice pentru care a fost pusă în mișcare acțiunea penală, privind totodată felul și cuantumul pedepsei, forma de executare a acesteia.

Inculpatul și procurorul au posibilitatea încheierii unui acord de recunoaștere a vinovăției atât în cursul urmăririi penale cât și după punerea în mișcare a acțiunii penale însă doar în cazul infracțiunilor pentru care legea prevede pedeapsa amenzii sau a închisorii de cel mult 5 ani și atunci când din probele administrate rezultă suficiente date cu privire la existența faptei pentru care s-a pus în mișcare acțiunea penală și cu privire la vinovăția inculpatului (conform art. 474). În această situație, inculpatul va beneficia de o reducere cu o treime a limitelor de pedeapsă prevăzute de lege în cazul pedepsei închisorii și de reducerea cu o pătrime a limitelor de pedeapsă prevăzute de lege în cazul amenzii.

După momentul încheierii acordului nici procurorul și nici inculpatul nu mai au posibilitatea de a reveni asupra acestuia. Conform articolelor 476-478 acordul este supus controlului instanței cu privire la obiectul său și la condițiile încheierii -iar în cazul admiterii – instanța va dispune condamnarea inculpatului la o pedeapsă ce nu poate fi mai mare decât cea solicitată de procuror prin acord.

Instanța se va pronunța asupra acordului de recunoaștere a vinovăției prin sentință, în urma unei proceduri necontradictorii, în ședință publică, după ascultarea procurorului, a inculpatului și avocatului acestuia,

precum și a părții civile, dacă este prezentă, putând, potrivit articolului 479, pronunța una din următoarele soluții: a) admiterea acordului de recunoaștere a vinovăției cu dispunerea condamnării inculpatului la o pedeapsă ce nu poate fi mai mare decât cea solicitată de procuror; b) respingerea acordului de recunoaștere a vinovăției urmată de trimiterea dosarului către procuror în vederea continuării urmăririi penale, dacă nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute în art. 474 - 476.

Pornind de la aceste prevederi, în literatura de specialitate sunt precizate două argumente care susțin asistența mediatorului în procedura de negociere a acordului⁶⁴: 1) nu există nicio interdicție în acest sens nici în noua legislație procesual penală sau legea medierii; 2) însăși intenția legiuitorului referitoare la crearea acestei instituții prezentată în *Expunerea de motive a noului cod de procedură penală român* este în deplin acord cu principiile justiției restaurative.

În concluzie, susținem și reafirmăm opinia prezentată în doctrina juridică: *permițând trecerea de la o ordine juridică impusă la o ordine juridică negociată, medierea - o tehnică de negociere în cadrul procesului penal, manifestare procedurală a unui acord al părților cu privire la rezolvarea litigiului și drept urmare de stingere a căii de acțiune civilă sau penală - înlesnește găsirea nu a soluției celei mai juste din punctul de vedere al dreptului, ci a unei soluții care să răspundă nevoilor specifice⁶⁵ satisfăcând în cea mai mare măsură interesele părților.*

⁶⁴ *Ibidem.*, p. 129.

⁶⁵ Gheorghită Mateuț, *op. cit.*, p. 167.

În concluzie, putem susține că medierea - fără a fi o soluție miraculoasă la toate problemele din justiție și fără a se putea substitui procesului penal tradițional, aduce totuși un plus de eficiență, flexibilitate și umanism în dreptul penal contribuind decisiv la o prevenție și reeducare reală⁶⁶.

Nota redacției: Materialul a fost prezentat în cadrul Conferinței internaționale "Medierea în Uniunea Europeană. Stadiu și perspective", organizată la 29 octombrie 2010 la București de GEMME – Secțiunea Română, Consiliul Superior al Magistraturii, Ministerul Justiției, Institutul Național al Magistraturii, Consiliul de Mediere, Academia Română, Universitatea Creștină Dimitrie Cantemir București și Editura Universitară

⁶⁶ Brândușa Gorea, Dorina Costin, *op.cit.*, p. 1.